

Інклюзивна освіта

Українські реалії

Кожна людина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не відрізнятиметься від освіти здорових людей. Цей принцип, відбитий у низці міжнародних документів, покладений в основу організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, що впроваджується з метою реалізації їхнього права вибору навчального закладу та форми навчання за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов.

Аналіз стану сучасного суспільства спонукає до роздумів про роль у цьому суспільстві дітей, які мають особливості психофізичного розвитку, тобто тих, які випадають з нашого стереотипного уявлення про так звану нормальність. Відомий письменник Луї Маршалл, розмірковуючи про норму та патологію, схиляється до трактування певної умовності норми, оскільки ті люди, які не виявляють зовнішніх ознак відхилень, досить часто мають грубі внутрішні порушення, невидимі зовні.

Мати право

Однією з форм навчання дітей з особливими освітніми потребами є нова, але визнана у багатьох країнах світу інклюзивна форма освіти, яка забезпечує безумовне право кожної дитини навчатися в загальноосвітньому закладі за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов. В Україні модель інклюзивної освіти почала набувати значення переважно за ініціативи громадських організацій, однією з яких є Всеукраїнський фонд «Крок за кроком».

Інклюзивне навчання — це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні освітні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи та форми навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта — це процес, у якому школа намагається відповідати на потреби всіх учнів, вносячи необхідні зміни до навчальної програми та ресурсів, щоб забезпечити рівність можливостей.

Створення та розвиток умов для отримання якісної освіти в загальноосвітньому закладі для дітей з особливими освітніми потребами — одне з основних завдань Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». З метою виконання місії Фонду щодо втілення демократичних цінностей у системі освіти України Фонд ініціює освітні проекти і програми спільно з Міністерством освіти і науки

Марина ВОРОН,

координатор
Всеукраїнського фонду
«Крок за кроком»,
м. Київ

Юлія КАВУН,

програмний директор
Всеукраїнського фонду
«Крок за кроком»,
м. Київ

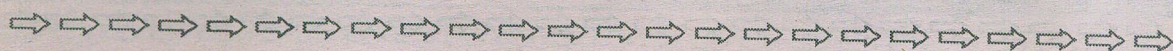
України, Інститутом спеціальної педагогіки АПН України, іншими державними та громадськими організаціями.

Бути поряд з тими, кому це необхідно

Так, у 2001 році Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» спільно з Інститутом спеціальної педагогіки АПН України розроблено семирічну програму науково-педагогічного експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», затверджену Міністерством освіти і науки України, що реалізується в освітніх закладах України.

Науково-педагогічний експеримент реалізується в рамках програми Фонду «Залучення дітей з особливими потребами», що розпочала свою діяльність з 1998 року. Програма спрямована на розробку ефективної моделі, яка дає можливість забезпечити успішне навчання дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітньої школи за належної їх підтримки спеціалістами та батьками. Наукове керівництво експериментом здійснюється Інститутом спеціальної педагогіки АПН України.

Метою експерименту є розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади, ранньої інтеграції цих дітей у соціальне середовище з урахуванням їхніх типологічних та індивідуальних особливостей. Експеримент поділено на три етапи: організаційний, експериментально-інформаційний та аналітично-узагальнюючий.

За час реалізації першого етапу експерименту у 2001—2002 рр. було розроблено програму та складено план дослідницької діяльності, затверджено склад учасників експериментальної роботи, розроблено програму підготовки вчителів/вихователів класів/груп інклюзивного навчання на 72 години та програму тренінгів на 18—36 годин. На базі чотирьох інститутів післядипломної освіти в Полтаві, Львові, Івано-Франківську та Білій Церкві реалізуються проблемно-тематичні курси. На базі експериментальних закладів освіти на постійній основі проходять тренінги.

Для визначення критеріїв рівня розвитку дітей експериментальних класів/груп використовувалися стандарти «Крок за кроком» для класів/груп та педагогів, а також критерії рівня розвитку, які визначені в посібнику «Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі». Адаптовано форми спостережень за розвитком дітей 3—5 та 6—10 років, які використовуються в інклюзивних класах/групах. Було розроблено та видано посібники «Залучення дітей з особливими потребами в загальноосвітні класи», «Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі», «Як досягати змін».

Другий етап експерименту — експериментально-інформаційний (формуючий експеримент) — проходив у 2003—2005 рр. За цей час було розроблено методичні рекомендації для педагогічних працівників експериментальних шкіл з питань змісту та технологій інклюзивного навчання; підготовлено та апробовано методичні матеріали, посібники. На постійній основі здійснюються консультації наставників та фахівців, командами закладів освіти розробляються індивідуалізовані навчальні плани для дітей з особливими освітніми потребами. За цей час було створено сім ресурсно-тренінгових центрів, послугами яких можуть скористатись педагоги, батьки, представники громадських організацій, а також інші зацікавлені особи. Видано посібники «Розвиток модельних центрів інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами», «Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: поради батькам». Розділ «Інтегроване навчання» внесено до Закону «Про спеціальну освіту» і подано до відповідної комісії ВР України. Розроблено критерії та механізми оцінювання впливу експериментальної програми на його учасників, а також проведено дослідження впливу інклюзивної моделі освіти на учасників проекту.

Дані цього дослідження свідчать, що батьки дітей з особливими освітніми потребами переконані, що найсприятливішими умовами для виховання і навчання їхніх дітей є звичайні школи, де вони можуть успішно покращувати свої уміння і навички, товаришувати з ровесниками і почуватися в безпеці. Переважна більшість батьків часто є активними учасниками навчального процесу та постійно отримують інформацію щодо того, як можна навчати дитину вдома. Діти з особливими потребами стали частіше спілкуватися з ровесни-

ками, вони не лише відгукуються на пропозиції здорових ровесників, а й часто самостійно ініціюють спільні справи, акти спілкування. Відбулися позитивні зміни у розвитку навчальних умінь та навичок, мистецькому та творчому самовираженні. Кожна дитина з особливими потребами, за період перебування в проекті, досягла власного прогресу, залежно від особливостей її психічного розвитку, зокрема, потенційної зони розвитку. (Звіт за результатами оцінювання впливу інклюзивної моделі освіти на дітей, батьків, учителів, педагогів та інших фахівців, ВФ «Крок за кроком», Київ, 2004.)

Найважче — змінити ставлення

Сьогодні науково-педагогічний експеримент знаходиться на аналітично-узагальнюючому етапі, який триватиме до кінця 2007 року. За цей час буде поетапно вивчено вплив інклюзивної освіти на особистісний розвиток дітей; зроблено аналіз результатів і висновків проведеного моніторингу експериментальної роботи; оформлено звіт про підсумки експерименту, опис одержаних результатів; проведено аналіз та узагальнення експериментальних матеріалів, розроблено методичні рекомендації, навчально-дидактичні посібники; підготовлено до друку наукові публікації за підсумками експерименту; сформульовано висновки та нормативи практичного застосування моделі інклюзивної освіти; розроблено положення про класи, групи інклюзивної освіти; проведено підсумкову конференцію за результатами експерименту.

У рамках програми «Інклюзивна освіта» Фондом було реалізовано проекти «Реалізація прав людини через рівний доступ до якісної освіти» (2001—2002 рр.), «Змінимо світ для дітей з особливими потребами — кроки до партнерства» (2002 р.), «Адвокатство батьків — обстоювання права на інклюзивну освіту для дітей з особливими потребами» (2003 р.), «Розвиток модельних центрів інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами» (2003—2005 рр.), «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими потребами» (2005—2007 рр.).

Сьогодні цю програму реалізують 20 експериментальних закладів освіти, що налічують 49 експериментальних класів/груп. 178 дітей з особливими освітніми потребами навчаються в класах/групах інтегрованого навчання, на базі 4 інститутів післядипломної освіти реалізуються проблемно-тематичні курси. 393 педагогічних працівники пройшли курс навчання за програмою «Залучення дітей з особливими потребами» (за даними ВФ «Крок за кроком»).

Проте процеси інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади набудуть широкого поширення і стануть успішними лише за умови зміни ставлення в суспільстві до цих дітей та до ідеї інклюзії, покращення матеріального забезпечення системи освіти, здійснення необхідної фахової підготовки майбутніх педагогів і проведення їх масової перепідготовки.